

Samenleving & Sport

Sport en onderwijs

PROF. DR. MAURICE PIÉRON
UNIVERSITÉ DE LIÈGE

Synthese, geredigeerd door Madoc,
van het rapport aan de Stichting van Maurice Piéron,
Institut Supérieur d'Éducation Physique de l'Université de Liège,
voor de toekomstgerichte reflectie 'Samenleving en Sport'
van de Koning Boudewijnstichting

De Grondwet kent de bevoegdheid voor onderwijs, onderzoek en vorming toe aan de drie Gemeenschappen. Binnen elke Gemeenschap zijn de inrichtende machten van het onderwijs autonoom. Zij bepalen zelf hun pedagogisch project en de programma's en methoden waarmee het gewenste niveau moet worden bereikt. Dat niveau wordt bepaald door de gemeenschapsminister voor onderwijs, in samenspraak met de drie grote 'netten' die de inrichtende machten groeperen: het gemeenschapsonderwijs, het officieel onderwijs van de lagere overheden en het vrij onderwijs.

1. DE BASISPRINCIPES VAN HET ONDERWIJS

1.1 De vrijheid van onderwijs

Ouders moeten zowel het net als de school waaraan ze hun kinderen toevertrouwen vrij kunnen kiezen.

1.2 De leerplicht

In 1914 voerde België de leerplicht in voor kinderen van 6 tot en met 14 jaar. In 1983 werd de leerplicht uitgebreid tot en met 18 jaar.

1.3 Gratis onderwijs

Zolang kinderen en jongeren leerplichtig zijn, moet de toegang tot het onderwijs gratis zijn. In het basis-onderwijs geldt dat ook voor alle niet-Belgische kinderen, onafhankelijk van hun herkomst.

2. DE FRANSE GEMEENSCHAP

2.1 Doelstellingen

In 1992 stelde de Raad voor Onderwijs en Vorming drie algemene doelstellingen voorop:

- Het onderwijs moet de persoonlijkheidsontwikkeling van elke leerling bevorderen.
- Het onderwijs moet de jongeren de kans geven om achteraf actief deel te nemen aan het economisch leven.
- Het onderwijs moet jongeren opleiden tot verantwoordelijke burgers in een vrije samenleving.

2.2 Structuur

- Basisonderwijs:
 - van 2,5 tot 6 jaar: kleuteronderwijs;
 - van 6 tot 12 jaar: lager onderwijs.
- Secundair onderwijs: van 12 tot 18 jaar of ouder.
- Hoger onderwijs: van 18 tot 25 jaar en ouder, afhankelijk van de studierichting.
- Buitengewoon onderwijs: kleuter-, lager en secundair onderwijs voor gehandicapten van 3 tot 21 jaar.
- Kunstonderwijs: secundair en hoger onderwijs, toegespitst op de schone kunsten.

3. DE VLAAMSE GEMEENSCHAP

3.1 Inrichtende machten

De minister van onderwijs is verantwoordelijk voor het algemeen onderwijsbeleid. Het Gemeenschapsonderwijs is georganiseerd door de Raad van het Gemeenschapsonderwijs. Het gesubsidieerd officieel

onderwijs omvat de stedelijke en provinciale scholen. Het gesubsidieerd vrij onderwijs bestaat hoofdzakelijk uit alle katholieke scholen.

De VLOR (Vlaams Onderwijsraad) fungeert als adviesorgaan, zowel voor de verschillende niveaus als voor het volwassenenonderwijs en het wetenschappelijk onderzoek.

3.2 Structuur basisonderwijs en secundair onderwijs

De structuur komt grotendeels overeen met die van het onderwijs in de Franse Gemeenschap, zeker in het basisonderwijs. Het secundair onderwijs evolueert sinds 1989 naar een nieuwe eenheidsstructuur:

- ASO : Algemeen Secundair Onderwijs.
- TSO : Technisch Secundair Onderwijs.
- BSO : Beroeps Secundair Onderwijs.
- KSO : Kunst Secundair Onderwijs.

Het buitengewoon onderwijs omvat basisonderwijs en secundair onderwijs. Er zijn 8 vormen, afhankelijk van de ernst van de handicap.

Twee fundamentele concepten zijn deregulering en decentralisering, gericht op de responsabilisering van de scholen.

3.3 Hoger onderwijs

Vlaanderen telt 8 universiteiten en 29 hogescholen, waaronder de opleidingen lichamelijke opvoeding, motorische revalidatie en kinesitherapie.

II. LICHAAMELIJKE OPVOEDING IN DE LESROOSTERS

I. HET BASISONDERWIJS

1.1 Het kleuteronderwijs

Er is geen opgelegd aantal uren lichamelijke opvoeding. De fysieke activiteiten die de onderwijzers dagelijks organiseren, omvatten geregeld perceptivo-motorische oefeningen.

1.2 Het lager onderwijs

Al heel lang moeten wekelijks minstens twee lessen of honderd minuten aan lichamelijke opvoeding worden gewijd. De lessen werden gegeven door een speciale leraar of door de gewone onderwijzer. In de Duitse Gemeenschap is dat laatste nog steeds het geval.

Uit onderzoek blijkt keer op keer dat de meeste scholen niet aan de verplichte honderd minuten per week voldoen. Sommige scholen organiseren zelfs helemaal geen lichamelijke opvoeding. Alles wijst erop dat de meeste kinderen niet de lichamelijke opvoeding krijgen die beantwoordt aan hun biologische behoeften en aan de algemene opvoedingsprincipes.

2. HET SECUNDAIR ONDERWIJS

In het secundair onderwijs liggen de zaken minder eenvoudig. De integratie van de lichamelijke opvoeding in de lessenroosters hangt af van het net, de richting en de graad. In de meeste gevallen gaat het om twee tot drie lessen van 50 minuten per week. Er zijn weinig verschillen tussen de drie Gemeenschappen.

3. HET 'TOPSPORT'-ONDERWIJS

Het sportonderwijs moet tegemoetkomen aan de bijzondere behoeften van jong sporttalent. Dat betekent dat ze hun talent in de beste omstandigheden moeten kunnen ontwikkelen (trainen, deelnemen aan stages en competities), terwijl ze toch ook een getuigschrift secundair onderwijs kunnen behalen.

In de combinatie van dagonderwijs en topsport in de Vlaamse Gemeenschap zijn er twee richtingen: ASO (Wetenschappen Topsport) en TSO (Topsport). Ze kunnen in een zevental scholen worden gevolgd. In 1998 behoorden de volgende sporten tot de mogelijkheden: tennis, turnen, zeilen, atletiek, ruitersport, wielrennen, voetbal, handbal, volleybal, basketbal, judo, zwemmen, karate en roeien. De leerlingen moeten door hun federatie worden voorgesteld en worden mee geselecteerd door het BOIC en BLOSO.

4. DE SCHOOLSPOORT

De schoolsport is het geheel van sportactiviteiten die buiten de lessen worden georganiseerd voor de leerlingen van het basisonderwijs en het secundair onderwijs.

De schoolsport kreeg in een recent decreet van de Franse Gemeenschap extra aandacht. De erkenning van een schoolsportvereniging moet de link met het sportmilieu verzekeren en de toenadering tussen de sportfederaties van de drie onderwijsnetten bevorderen.

De Stichting Vlaamse Schoolsport organiseert de schoolsport in al de onderwijsnetten van de Vlaamse Gemeenschap.

III. DE PROGRAMMA'S LICHAAMELIJKE OPVOEDING

I. DE FRANSE GEMEENSCHAP

1.1 Het basisonderwijs

De opvoeding moet algemeen zijn. Daarom moet het onderwijs op dit niveau ook aandacht schenken aan muzikale opvoeding, lichamelijke opvoeding en handvaardigheid. Toch worden die nog al te vaak beschouwd als louter ontspanning of afleiding. En dat terwijl de ontwikkeling van de motoriek en de zintuigen juist essentieel is.

Er worden vier fundamentele doelstellingen vooropgesteld:

- het biologisch evenwicht behouden via de beweging;
- de psychomotorische activiteit begunstigen;
- de kennis van het lichaamsschema en het gebruik van het lichaam als uitdrukkingmiddel bevorderen;
- voorbereiden op sportactiviteiten en zin geven om te sporten.

1.2 Het secundair onderwijs

1.2.1 Programma van 1960

Dit programma deed vrijwel uitsluitend een beroep op de methode van de 'opvoedingsgymnastiek'. De oefeningen werden beschouwd als criteria die moesten worden gerealiseerd in de leerjaren waarvoor ze waren bestemd. Elke turnles moest een compleet geheel vormen, met oefeningen uit verschillende

categorieën. Er werd een onderscheid gemaakt tussen de turnlessen voor jongens en die voor meisjes, waarbij elegantie en ritmisch gevoel centraal stonden.

Dit programma werd ook in Vlaanderen toegepast. In 1969 werd het volledig herzien.

1.2.2 Provisorisch programma van 1969 en vernieuwd programma

Het provisorisch programma was gebaseerd op de volgende principes:

- inschakelen in de educatieve missie van de school;
- belangstelling en vreugde opwekken via motivatie;
- potentiële talenten ontdekken en helpen ontplooiën;
- functioneel zijn in termen van het dagelijks leven, het beroepsleven en de vrije tijd;
- aanpassing aan de evolutie van de wetenschappen;
- rekening houden met de aspiraties die eigen zijn aan leeftijd en geslacht.

De herziening van het programma paste in een onderwijshervorming. De doelstellingen van de lichamelijke opvoeding hadden daarbij betrekking op verschillende domeinen, zoals de gezondheid, de psychomotoriek, het psychisch evenwicht, de ontwikkeling van de persoonlijkheid, het sociaal gevoel en het schoonheidsgevoel. Het programma had dan ook verschillende dimensies: biologisch, maatschappelijk, intellectueel, moreel. Om de leerlingen te motiveren, werden de doelstellingen en functies van de opdrachten of oefeningen uitgelegd.

1.2.3 De huidige programma's: de eindtermen

De huidige programma's, zowel in de Franse als de Vlaamse Gemeenschap, zijn gebaseerd op de notie eindtermen (socles de compétences). In de Franse Gemeenschap zal vanaf 1 september 2001 worden gewerkt met programma's die op die eindtermen zijn gericht.

Het bepalen van de eindtermen is nauw verbonden met de sociale dimensie en opdracht van de school. Elke leerling moet zijn talenten en vaardigheden optimaal kunnen ontplooiën. De C.E.F (Raad voor Opvoeding en Vorming) stelt drie basisprincipes voorop:

- het onderwijs moet de persoonlijkheidsontwikkeling van elke leerling bevorderen;
- het onderwijs moet de jongeren de kennis bijbrengen die ze nodig hebben om actief deel te nemen aan het economisch leven;
- het onderwijs moet de jongeren vormen tot verantwoordelijke burgers in een vrije samenleving.

Het verwerven van bepaalde kennis is minder belangrijk dan het verwerven van bepaalde vaardigheden. Die vaardigheden zijn de zogenaamde eindtermen.

De eindtermen moeten een gemeenschappelijke referentie zijn. De wetgever definieert ze als volgt: "geheel van referenties dat het studieniveau bepaalt en waarrond de programma's moeten zijn opgebouwd die door de normatieve en subsidiërende macht werden ontwikkeld of goedgekeurd." (Decreet van 14/03/1995) Het gaat om vaardigheden die alle leerlingen op een bepaald niveau onder de knie moeten hebben. De eindtermen beletten echter niet dat ook andere vaardigheden worden ontwikkeld.

Op basis van de eindtermen worden twee belangrijke fases van de scholing afgebakend: op de leeftijd van 8 jaar, na de eerste cyclus van leerprocessen, en op de leeftijd van 12 jaar, na afloop van de fundamentele leerprocessen. De evaluatie van die leerprocessen in het licht van de eindtermen is per definitie onafhankelijk van het net, de school of de klas.

1.2.4 Eindtermen lichamelijke opvoeding

Basisonderwijs

Er worden drie leeftijden voor de evaluatie van het bereikte niveau voorgesteld: 6, 8 en 12 jaar. De eindtermen hebben betrekking op:

- het lichaamsschema
- de ruimtestructuur
- de tijdsstructuur
- schema's en praktijk
- de sprongen
- het grijpen
- de voortbeweging
- de activiteiten met een instrument
- het glijden
- de audiomotorische beweging
- het zwemmen.

Secundair onderwijs

De eindtermen werden officieel vastgelegd door de wetgever, momenteel tot het einde van de 1ste graad. Voor de 2de en 3de graad zijn er reeds verschillende circulaires die de mogelijkheid geven om zich een beeld te vormen van de nog te definiëren eindtermen.

De eindtermen voor lichamelijke opvoeding hebben betrekking op drie terreinen:

- de fysieke vaardigheden;
- de handigheid;
- de socio-motorische vaardigheden.

2. DE VLAAMSE GEMEENSCHAP

Het decreet betreffende de eindtermen werd goedgekeurd door het Vlaams parlement en heeft betrekking op het basisonderwijs en de 1ste graad van het secundair onderwijs.

2.1 Basisprincipes en grondslagen

Lichamelijke opvoeding maakt deel uit van het lesrooster vanaf 2,5 tot 18 jaar en speelt dan ook een belangrijke rol in de vorming van kinderen en jongeren. De lessen moeten twee missies vervullen:

- de kinderen de fundamentele vaardigheden aanleren die nodig zijn om in de samenleving te functioneren;
- de kinderen voorbereiden op deelname aan de bewegingscultuur.

2.2 De eindtermen

De doelstellingen worden in drie groepen ingedeeld:

- ontwikkeling van motorische vaardigheden;
- ontwikkeling van een gezonde en veilige levensstijl, gericht op een optimale werking van het organisme;
- ontwikkeling van het zelfbeeld en het sociaal functioneren.

In de praktijk worden de eindtermen op elk niveau bepaald in termen van operationele doelstellingen: "het kind of de leerling moet in staat zijn om..." Voor de 2de en 3de graad van het secundair onderwijs liggen de eindtermen nog niet vast in officiële teksten. De lichamelijke opvoeding moet op dit niveau rekening houden met de ontwikkelingen in de samenleving, met name op het vlak van de sport.

Ook de Duitse Gemeenschap onderschrijft de pedagogie van de eindtermen (*Schlüssel Kompetenz*).

I. DE UNIVERSITAIRE OPLEIDING

De universitaire opleiding lichamelijke opvoeding bestaat al meer dan 90 jaar. België telt zes universitaire instellingen die licentiaten, geaggregeerden en doctors in de lichamelijke opvoeding vormen. Doordat de opleidingen al zo oud zijn, verwierf de lichamelijke opvoeding in België veel eerder een statuut dan in de meeste andere Europese landen. Door de band tussen lichamelijke opvoeding en de gezondheid was er van meet af aan een nauwe samenwerking tussen de instituten voor lichamelijke opvoeding en de faculteiten geneeskunde.

De kandidaturen en licenties nemen samen vier jaar in beslag en vormen de basisopleiding. Ze monden uit in een licentiaatsdiploma lichamelijke opvoeding, een academische graad.

Verschillende universiteiten organiseren ook specialisaties, zoals 'Sport en management' of 'Aangepaste lichamelijke opvoeding'. Deze opleidingen kunnen verschillende cursussen en stages omvatten en vereisen een eindverhandeling. Elke universiteit levert ook het diploma van doctor in de lichamelijke opvoeding af bij een succesvolle openbare verdediging van een originele doctoraalverhandeling.

Het aggregaat voor het hoger secundair onderwijs kan samen met het licentiaatsdiploma worden behaald, maar ook nog nadien. De vorming spitst zich toe op pedagogische vaardigheden en er moeten stages in het secundair onderwijs worden afgelegd.

2. DE OPLEIDING IN DE HOGESCHOLEN

De organisatie van het hoger onderwijs werd grondig gewijzigd door de oprichting van de hogescholen (1995). De opleiding van geaggregeerden voor het lager secundair onderwijs neemt 3 jaar in beslag.

Marique & Zintz (1998) maken de balans op van de organisatie en de perspectieven van de regenten lichamelijke opvoeding, sport en vrije tijd in de Franse Gemeenschap. De auteurs definiëren twee belangrijke doelstellingen in de opleiding van de regenten lichamelijke opvoeding. De eerste heeft te maken met hun opdracht in de school, de tweede met hun rol in de samenleving. Op school is de leerkracht verantwoordelijk voor de lichamelijke opvoeding van de leerlingen. Zijn opdracht omvat ook de ontwikkeling van transversale vaardigheden. In de samenleving speelt de regent een belangrijke rol op het vlak van de sportcultuur: van ontspanning en initiatie tot competitie en topsport. De opleiding duurt drie jaar en omvat onder meer een algemene vorming, een psychopedagogische vorming, een gespecialiseerde vorming, een technische vorming en stages.

3. PERMANENT ONDERWIJS EN BIJSCHOLING

3.1 In de Franse Gemeenschap

Er zijn twee budgetten voor het permanent onderwijs: één voor het basisonderwijs en één voor het secundair onderwijs. De organisatie van gespecialiseerde opleidingen kan aan verschillende instellingen worden toegewezen.

Officieel organiseert de universiteit geen bijscholing. Toch zijn er op regelmatige basis initiatieven om kennis en competenties bij te schaven.

3.2 In de Vlaamse Gemeenschap

De budgetten worden per instelling toegekend en beheerd door het schoolhoofd. Lichamelijke opvoeding staat niet noodzakelijk op het programma.

Het professionele profiel van de leerkracht werd gedefinieerd op advies van de VLOR. Dit profiel preciseert de kennis, de vaardigheden en de attitudes die de leerkracht moet beheersen. In een memorandum van de universiteiten over de opleiding van de leerkrachten (1993) worden vier pijlers onderscheiden: een wetenschappelijke opleiding in de specialiteit, een pedagogische en didactische vorming, een initiële begeleiding en een permanente bijscholing. De permanente bijscholing moet de aanvangscompetenties actualiseren. De initiële begeleiding moet de beginnende leerkrachten de eerste jaren van hun carrière helpen om zich in het schoolmilieu in te werken.

4. COMPETENTIES EN OPDRACHTEN

4.1 Aanvangscompetenties van de leraar lichamelijke opvoeding

Om de kwaliteit van de lessen lichamelijke opvoeding in het basisonderwijs en het secundair onderwijs te verzekeren, is de kwaliteit van de leerkrachten uiteraard van groot belang. Is het mogelijk om de competenties van een beginnende leraar vast te leggen? Wat moet een beginnende leerkracht lichamelijke opvoeding minimaal beheersen? Er bestaan in elk geval verschillende modellen om het werk en de bekwaamheid van een leerkracht te evalueren.

4.2 De opdrachten van de leraar lichamelijke opvoeding

In het kader van het Strategisch Plan voor Sportend Vlaanderen (1997) stelt de Vlaamse minister van Cultuur dat de leerkracht lichamelijke opvoeding, in nauwe samenwerking met de sportclubs, een promotor van de jongerensport zou moeten worden. Dit is een belangrijke nieuwe uitdaging.

5. DE UNIVERSITEITSSPORT

De meeste universitaire competities worden gerealiseerd in het kader van de Belgische Universitaire Sportfederatie, opgericht in 1921. De leden zijn universiteiten en universitaire instellingen.

V. ONDERZOEK VAN HET ONDERWIJS VAN FYSIEKE EN SPORTIEVE ACTIVITEITEN IN BELGIË

1. ALGEMENE PRINCIPES EN DE NOODZAAK VAN HET PEDAGOGISCH ONDERZOEK

Het pedagogisch onderzoek van het onderwijs van fysieke en sportieve activiteiten omvat twee essentiële aspecten: het onderzoek van het onderwijs en het onderzoek van de leerkrachten. Wat doen de leerkracht en de leerlingen tijdens de les, hoe beïnvloeden ze elkaar en wat betekenen de lessen voor de integratie van de school in het geheel van het leven van de leerlingen?

2. METHODOLOGIE VAN HET ONDERZOEK

De wetenschappelijke beschrijving en analyse van een fenomeen vereist een duidelijke methodologie. Dat geldt uiteraard ook voor het onderzoek van het onderwijs van fysieke en sportieve activiteiten.

2.1 Welke technieken worden gebruikt?

Er is behoefte aan twee soorten gegevens: direct zichtbare gegevens, zoals de onderwijsstrategieën, en onzichtbare gegevens, zoals waarden of attitudes. De eerste soort kan men verzamelen via observaties. De tweede vereist een enquête.

2.2 Welke soorten gegevens worden verzameld?

Observatie maakt het mogelijk om erg nuttige informatie te verzamelen over het beheer van de les, de tussenkomsten van de leerkracht en het gedrag van de leerlingen.

2.3 Hoe beheert de leerkracht de lestijd?

We onderscheiden vier aspecten: de door het programma opgelegde tijd, de nuttige of functionele tijd, de tijd die beschikbaar is voor de praktijk en de tijd waarin de leerlingen werkelijk fysieke of sportieve activiteiten verrichten.

2.4 Hoe komt de leerkracht tussen?

Over het algemeen is de voorstelling en de uitleg van de activiteiten goed voor 15 tot 25% van de tussenkomsten van de leerkracht. We moeten hier ook rekening houden met het in stilte observeren van de leerlingen.

2.5 Hoe neemt de leerling aan de les deel?

Bij het verwerven van motorische vaardigheden zijn de oefeningen en de tijd die eraan wordt besteed uiteraard erg belangrijk. Het is echter duidelijk dat ook mentale processen een rol spelen.

2.6 Wat denken leerkrachten en leerlingen?

De meeste onderzoeksmodellen hechten veel belang aan wat de leerkracht denkt en hoe hij beslissingen neemt. We moeten echter ook onderzoeken wat de leerlingen denken en hoe zij de lessen lichamelijke opvoeding ervaren.

2.7 De efficiëntie van het onderwijs van fysieke en sportieve activiteiten

Bij de evaluatie van de efficiëntie van de lessen lichamelijke opvoeding kunnen heel wat variabelen worden gebruikt. De belangrijkste zijn:

- de tijd die echt aan fysieke inspanningen wordt besteed;
- de omvang en de kwaliteit van de informatie over de geleverde prestaties;
- het klimaat dat in de klas heerst;
- de organisatie van de les.

3. BASISONDERWIJS

We beschikken over drie onderzoeken die ons een goed beeld geven van de situatie: een studie van de UCL uit 1988 (Swalus, Carlier, Florence, Renard, Scheiff); een studie van Piéron & Cloes uit 1998; twee vergelijkende studies van Piéron, Cloes & Delfosse en van Piéron, Cloes, Delfosse & Ledent uit 1993.

3.1 Hoe gebruikt de onderwijzer de lestijd?

De kinderen zijn per les gemiddeld amper 10 tot 12 minuten werkelijk actief. De leerkrachten zouden de lestijd beter kunnen beheeren door de tijd van verplaatsing en omkleden te beperken, door minder tijd te

besteden aan het voorstellen en uitleggen van de oefeningen en door het opstellen van het materiaal beter te organiseren.

3.2 Hoe worden de lessen ingevuld?

Bijna 75% van de opdrachten heeft een niet-specifiek karakter. Opdrachten die wél betrekking hebben op één enkele discipline zijn doorgaans turnoefeningen.

3.3 Hoe onderwijzen de onderwijzers?

In zowat een kwart van de gevallen krijgen de kinderen veel meer uitleg en informatie dan nodig is. Leerkrachten doen weliswaar een inspanning om zwakkere leerlingen te stimuleren, maar over het algemeen krijgen de besten meer feedback. Het gevaar bestaat dat de zwakkere leerlingen zich onbekwaam gaan voelen en een afkeer krijgen van fysieke en sportieve activiteiten.

3.4 Wat denken de leerkrachten?

Hoe ervaren de leerkrachten hun job? Zijn ze tevreden? Hoe nemen ze pedagogische beslissingen? Wat is volgens hen een goede les? Hierover geven de studies geen uitsluitsel.

3.5 Hoe nemen de leerlingen deel aan de les lichamelijke opvoeding?

De beste leerlingen zijn duidelijk actiever dan de anderen en profiteren meer van de kans om zich fysiek te uiten. Over het algemeen wordt de beschikbare tijd echter niet optimaal benut.

3.6 Wat denken de leerlingen?

In het basisonderwijs staat het leeuwendeel van de kinderen positief tegenover de lessen lichamelijke opvoeding (95%). Ze vinden het belangrijk om goed te zijn in sport. We stellen wel vast dat deze positieve attitudes met de jaren verslechteren, soms in hoge mate.

De graad van tevredenheid is evenredig met de tijd waarin effectief fysieke inspanningen worden verricht. Moeten wachten leidt al snel tot verveling.

3.7 Pedagogisch experiment

Tussen september 1990 en juni 1993 nam een honderdtal scholen uit alle netten deel aan een experiment met betrekking tot de hervorming van het basisonderwijs. Er stond elke dag een les lichamelijke opvoeding op het programma (225 minuten per week). Vergelijkend onderzoek leverde de volgende resultaten op:

- de kinderen presteren beter dan die uit de controlegroep;
- de controlegroep scoorde statistisch slechts op één punt significant beter;
- de verschillen hadden meer betrekking op het beheersen van motorische vaardigheden dan op de fysieke kwaliteiten;
- de verschillen tussen de klassen zijn erg specifiek.

4. SECUNDAIR ONDERWIJS

4.1 Hoe gebruikt de leerkracht de lestijd?

De onderzoekers van de UCL stelden vast dat bijna een kwart van de tijd opgaat aan verplaatsingen, omkleden en administratieve kwesties.

4.2 Hoe worden de lessen ingevuld?

De aandacht gaat hoofdzakelijk naar de ontwikkeling van fysieke kwaliteiten en motorische vaardigheden.

4.3 Hoe onderwijzen de leerkrachten?

4.3.1 Tussenkomsten

De oefeningen worden erg bondig voorgesteld. Meer dan 80% ervan is voor de leerlingen niet nieuw. De beste leerlingen krijgen meer lof, de zwaksten meer kritiek. De opdrachten zijn doorgaans op de middelmaat afgestemd, maar worden voor de zwaksten aangepast. Voor de beste leerlingen houden de oefeningen zelden een echte uitdaging in.

4.3.2 Gezag en discipline

Deze erg actuele kwestie werd tot op heden nauwelijks onderzocht. Uit studies van 'moeilijke' klassen blijkt dat er zich tijdens de les om de 3 à 4 minuten een incident voordoet. De leerkrachten reageren doorgaans verbaal of, in een kwart van de gevallen, bestraffend. Vrouwelijke en beginnende leerkrachten worden vaker met ernstige incidenten geconfronteerd.

4.4 Hoe nemen de leerkrachten hun beslissingen?

We moeten twee situaties onderscheiden. De situatie waarin een leerkracht tijd heeft om na te denken over de beste aanpak en de situatie waarin de leerkracht onmiddellijk moet reageren. Hoe beter de leerkracht zijn leerlingen kent, hoe groter de kans op een gedifferentieerde benadering.

4.5 Hoe nemen de leerlingen deel aan de les?

De beste leerlingen kunnen tot 80% van de beschikbare tijd effectief aan fysieke inspanningen besteden. Bij de zwakkeren loopt dat terug tot amper 40%. Meisjes zijn vaak beduidend minder gemotiveerd dan jongens. Eén en ander wijst erop dat vrouwelijke leerkrachten het moeilijker hebben om de tijd nuttig te besteden.

4.6 Wat denkt de leerling?

4.6.1 Wat vinden ze van de school?

De attitude tegenover de school is doorslaggevend. Bij de jongens neemt de schoolmoeheid duidelijk met de leeftijd toe. Bij de meisjes is er amper sprake van een groeiende negatieve attitude. Een belangrijke vraag: geeft mislukken aanleiding tot een negatieve attitude of leidt een negatieve attitude tot mislukken? Vermoedelijk is er sprake van een wederzijdse beïnvloeding.

4.6.2 Wat vinden ze van lichamelijke opvoeding?

Meer dan 70% van de leerlingen staat positief tegenover lichamelijke opvoeding (versus 30 tot 40% tegenover de school). Er heerst minder onverschilligheid.

4.6.3 Wat vinden ze van buitenschoolse sport?

Jongeren hechten relatief veel belang aan sport, zonder daarom zelf op regelmatige basis te sporten. Gezondheid, fysieke conditie en plezier zijn belangrijke motieven.

4.6.4 Wat vinden ze van de les?

Van de beste leerlingen vindt meer dan 85% de lessen OK. Van de zwakste leerlingen is dat nog altijd zowat 70%. Ongeveer 70% heeft de indruk dat ze er in de loop van de les op vooruitgaan. Meisjes zijn vaker dan jongens van mening dat ze vooruitgang boeken. Driekwart van de leerlingen amuseert zich.

4.6.5 Hoe ervaren ze de tussenkomsten van de leerkracht?

De leerlingen zijn erg gevoelig voor de manier waarop de leerkracht ze behandelt. Zwakkere leerlingen vinden vaak dat er te weinig rekening wordt gehouden met hun mogelijkheden. Ze willen plezier beleven aan de les, maar kunnen dat niet als ze de opdrachten niet aankunnen.

4.7 Hoe stelt men zich de lessen lichamelijke opvoeding voor?

De leraar lichamelijke opvoeding wordt zowel binnen als buiten de school vaak niet als een 'volwaardige leerkracht' beschouwd. Zijn werk wordt bijna als een ontspanning gezien, een vrijetijdsbesteding die weinig of geen voorbereidend werk vergt. Veel ouders vinden de lessen lichamelijke opvoeding (en de resultaten van hun kinderen op dit vlak) ook minder belangrijk.

VI. BEDENKINGEN EN VRAGEN

1. DOELSTELLINGEN, EINDTERMEN EN PROGRAMMA'S

Het werken met doelstellingen, zoals gebeurt in de huidige decreten, werd een twintigtal jaar geleden in enkele staten van de VS ingevoerd. Deze pedagogische benadering leidde tot de ontbinding van de verschillende sporttechnieken in het onderwijs en een versnippering van de taken. De aanpak lijkt er nu achterhaald. Zullen onze pedagogische autoriteiten en leerkrachten die klip kunnen omzeilen?

De verwachtingen van de samenleving tegenover de school zijn de voorbije decennia grondig veranderd. De roep naar een democratisering van het onderwijs klinkt steeds luider. Is het in de praktijk wel mogelijk om de talenten van elke individuele leerling optimaal te laten ontplooiën?

2. DE LES LICHAAMELIJKE OPVOEDING

De lessen moeten efficiënter worden. Cruciaal is de tijd die daadwerkelijk wordt besteed aan fysieke en sportieve inspanningen.

De lessen zijn steeds moeilijker goed te beheren. Niet alleen door problematisch of afwijkend gedrag, maar ook door de toenemende sociale en culturele verschillen tussen de leerlingen. Zijn beginnende leerkrachten voldoende voorbereid op gezagsproblemen, conflictsituaties of zelfs geweld?

3. PARTICIPATIE VAN JONGEREN AAN FYSIEKE EN SPORTIEVE ACTIVITEITEN

De school heeft een unieke missie. Het is een illusie dat de sportclubs het tekort aan beweging en fysieke activiteiten bij jongeren kunnen opvangen. Bovendien blijken de lessen lichamelijke opvoeding voor de leerlingen vandaag de dag een van de zeldzame aantrekkelijke aspecten van de school te zijn. Aangezien eenvoudige, onschuldige en gevarieerde oefeningen die relatief weinig inspanning vergen toch een belangrijke bijdrage leveren tot een betere fysieke conditie, lijkt het aangewezen om hier meer op in te spelen. Zware, niet ongevaarlijke en repetitieve inspanningen schrikken bovendien sommige leerlingen af en kunnen uitmonden in een afkeer voor sportieve activiteiten.

4. DE SCHOOL STAAT NIET ALLEEN

De school moet een belangrijke bijdrage leveren tot de fysieke ontwikkeling van kinderen en jongeren. Het gaat echter niet op om alle verantwoordelijkheid op de school af te wentelen. Ook ouders, sportclubs en de samenleving als geheel moeten hun verantwoordelijkheid opnemen. De rol en de invloed van de media verdienen eveneens nader onderzoek.

5. INITIËLE EN VOORTGEZETTE VORMING

Zijn de tientallen jaren oude opleidingen van leerkrachten lichamelijke opvoeding adequaat om tot de gewenste veranderingen te komen? Veel afgestudeerde regenten en licentiaten worden pas na verloop van jaren door het onderwijs opgevoerd. Bijscholing lijkt in dat geval aangewezen. De begeleiding van beginnende leerkrachten, zoals vastgelegd in de decreten van de twee grote Gemeenschappen, is een goede zaak en zou moeten worden veralgemeend.

6. ONDERWIJS EN ONDERZOEK

Het pedagogisch onderzoek in België blijft, ondanks de vaak amper erkende inzet van verschillende onderzoekers, te beperkt. Het staat buiten kijf dat extra inspanningen op dit vlak absoluut noodzakelijk zijn.

Deze synthese maakt deel uit van een reeks van twaalf rapporten
op vraag van de Koning Boudewijnstichting
voor haar toekomstverkennde reflectie 'Samenleving en Sport'.

Koning Boudewijnstichting, Brederodestraat 21
1000 Brussel - België

Tel. : +32 (0)2 511 18 40

Fax : +32 (0)2 511 52 21

Mail : asg@kbs-frb.be

Web-site : <http://www.kbs-frb.be>

Wettelijke depot: D/2000/2893/14

ISBN: 90-5130-321-1

Nugi: 468

Augustus 2000

Met de steun van de

Nationale Loterij